УДК 821.512.145

Г.В. Һадиева

«ТАТАР ЯЗУЧЫЛАРЫ ҺӘМ ШАГЫЙРЬЛӘРЕ САННАРДА» ИНФОГРАФИКАСЫ

На сегодняшний день актуальна разработка наглядных дидактических материалов для популяризации татарской литературы среди школьников путем представления литературных фактов и цифр, таких как количество написанных произведений, объем опубликованных страниц, популярность произведений, а также биографические данные самих писателей. В статье представлен проект «Инфографика “Татарские писатели и поэты в цифрах”».

Проект представляет собой серию инфографик, объединенных общей темой – количественный анализ жизни и творчества выдающихся татарских классиков. Данная работа направлена на представление значимых цифровых показателей деятельности татарских писателей и привлечение внимания к их творчеству через визуально привлекательные и понятные формы подачи материала. Тем самым идет повышение интереса учащихся к изучению родной литературы и формированию навыков функциональной грамотности. Современная инфографика по татарской литературе сделает уроки наглядными и интересными, а обучение увлекательным. Статья рекомендована для педагогов образовательных учреждений.

Ключевые слова: татарские писатели, инфографика, цифры, информация, Федеральный государственный образовательный стандарт, биография, творчество.

Today, the development of visual didactic materials for the popularization of Tatar literature among schoolchildren is relevant by presenting literary facts and figures, such as the number of written works, the volume of published pages, the popularity of works, as well as the biographical data of the writers themselves. The article presents the Infographic project “Tatar writers and Poets in numbers”.

The project is a series of infographics united by a common theme – a quantitative analysis of the life and work of outstanding Tatar classics. This work is aimed at presenting significant digital indicators of the activities of Tatar writers and drawing attention to their work through visually attractive and understandable forms of presentation of the material. This increases students’ interest in studying native literature and developing functional literacy skills. Modern infographics on Tatar literature will make lessons clear and interesting, and learning exciting. The article is recommended for teachers of educational institutions.

Keywords: Tatar writers, infographics, figures, information, Federal State Educational Standard, biography, creativity.

Бүгенге заманның үзенчәлеге – чикләнгән вакыт эчендә чикләнмәгән күләмдә мәгълүмат табу һәм үзләштерү. Бу процесста традицион формалар гына кулланылса, кеше әлеге күләмне физик яктан эшкәртә алмый һәм килеп туган проблеманы чишү вариантларын эзләргә тиеш була.

Мәгариф системасында барган үзгәрешләр дә (Федераль дәүләт белем бирү стандартлары [5]) укучыларның зур күләмдәге мәгълүматны эзләү, эшкәртү һәм үзгәртү белән бәйле күнекмәләрен үстерүне таләп итә.

Инфографика (*лат. informatio – аңлату, хәбәр итү*) – катлаулы мәгълүматны тиз һәм уңайлы, аңлаешлы итеп тәкъдим итүнең график алымы. Аны информацион дизайнның бер төре дип тә атыйлар [1: 153]. Мәсәлән, 5 биттән артык текст бер график рәсемгә кереп бетәргә мөмкин. Бүгенге көндә бу алым белем бирү өлкәсендә дә актив кулланыла башлады. Заманча инфографика куллану белем бирүнең нәтиҗәлелеген тәэмин итә, визуаль грамоталылыкны арттыра, образлы күзаллауны үстерә.

Белем бирү процессында инфографика мәгълүматны кабул итүнең берничә каналын берьюлы эшләтеп җибәрә. Ачык күренеп торган бәйләнешләр булу бер элементтан икенчесенә күчәргә, өйрәнелә торган объектның, предметның, процессның яки күренешнең төп үзенчәлекләрен әйтеп бирергә мөмкинлек бирә.

Визуальләштерү барышында һәрбер объект турында күбрәк мәгълүмат туплана, тема ачыла һәм төгәлләштерелә, укучыларга белем бирү өчен яңа чаралар (дәресне алып бару методикасы, күрсәтмә материал, интеллектуаль карталарны файдалану) куллануны тәэмин итә [1: 153].

Бүген әдәбият дәресләре саны кимегәндә, укытучыга материалны тиз һәм аңлаешлы итеп аңлатырга кирәк. Шушы кыска вакыт эчендә язучылар һәм шагыйрьләр турында күзаллау булдыру, алар турында күбрәк мәгълүмат җиткерү – татар теле һәм әдәбияты укытучысының бурычы. Бу проект әдәби фактларны цифрларда күрсәтеп, замана укучысына мәгълүматны үзләштерүне кызыклы һәм уңайлы итә. Татар әдәбияты буенча дидактик материаллар укытучының эшен җиңеләйтүгә юнәлтелгән.

«Туган телдә әдәбият» предметы буенча Федераль эш программасына кергән язучылар исемлеге «Татар язучылары һәм шагыйрьләре саннарда» инфографикасын төзү өчен кулланылды. 5 нче сыйныф өчен әдәбият дәреслегенә кертелгән 5 язучының тормыш юлы һәм иҗаты эшләнелде [2]. Инфографикада Габдулла Тукай, Муса Җәлил, Туфан Миңнуллин, Фәнис Яруллин һәм Роберт Миңнуллинның тормыш юлы, иҗаты белән бәйле фактлар яктыртылды.

«Татар язучылары һәм шагыйрьләре саннарда» инфографикасы күренекле татар әдипләренең тормышы һәм иҗаты турында биографик һәм статистик мәгълүматларны визуальләштерүгә юнәлтелгән. Шул рәвешле, Татарстан Республикасы оешмаларында укучыларның функциональ грамоталылыгын формалаштыруга да нигез була.

Дәресләргә кирәкле булган мәгълүматны визуальләштерү өчен Publisher, Power Point кебек программалар һәм https://leonardo.ai/ һәм https://freepik.com нейрочелтәрләре кулланылды. Инфографика ярдәмендә басылган китаплар саны һәм алар тәрҗемә ителгән телләр

саны, әдәби эшчәнлекнең башлангычы, иҗат эшчәнлегенең дәвамлылыгы һәм язучылар тормышындагы башка кызыклы фактлар алынды. Шул рәвешле мәгълүматны күрсәтмәлелек аша кабул итү гуманитар һәм цифрлы фикерләүне берләштерергә ярдәм итә.

Әлеге хезмәт татар телендә белем бирүче оешмаларның татар теле һәм әдәбияты укытучыларына адреслана. Шулай ук төрле күргәзмәләрдә, китапханә һәм музей экспозицияләрендә белем бирү максатыннан кулланыла ала. Әдәбият темасына багышланган тематик чараларда һәм социаль челтәрләр өчен дә визуаль контент буларак куллану мөмкинлеге бар.

Әлеге проектның максаты – рәсем, тамгачыклар һәм шартлы элементлар ярдәмендә танылган язучы һәм шагыйрьләрнең тормыш юлын һәм иҗатын саннарда аңлаешлы итеп күрсәтү.

Проектның бурычлары:

– татар язучылары һәм шагыйрьләренең тормышы һәм иҗаты турында дөрес булган мәгълүматны җыю, өйрәнү;

– төгәл структурасы булган һәм үзара бәйләнгән тематик инфографика сериясен төзү;

– мәгълүматны кабул итәргә уңайлы форматны сайлау.

Проектны эшләгәндә язучы һәм шагыйрьләр турында түбәндәге параметрлар кертелде:

– һәр автор буенча тормыш юлы белән бәйле вакыйганы чагылдырган даталарны эченә алган кыскача белешмә;

– тормыш дәверендә язылган әсәрләр саны;

– яшәү урыны;

– биография белән бәйле кызыклы фактлар;

– китаплар тәрҗемә ителгән телләр саны һәм исемлеге;

– беренче әсәрнең басылып чыгу вакыты;

– әдәби премияләр исемлеге;

– әсәрләрнең популярлык дәрәҗәсе һәм тиражлары;

– һәр автор исеме белән бәйле хәтер (һәйкәлләр һ. б.)

Мәгълүмат чыганаклары булып әдәби энциклопедияләр [4], интернет чыганаклар һәм язучыларның рәсми сайтлары хезмәт итте. Шулай ук шәхси музейларда сакланган материаллар да инфографикада урын алды. Мәсәлән, Туфан Миңнуллинның шәхси музеендагы (Кама Тамагы шәһәр тибындагы посёлогы) әдипнең ручкалары саны инфографикада чагылыш тапты.

Әлбәттә, инфографиканы эшләү барышында билгеле бер авырлыклар да килеп туды. Мәсәлән, Габдулла Тукай [6], Муса Җәлил [3] кебек шагыйрьләрнең иҗаты һәм тормыш юлы җентекләп өйрәнелгән, фундаменталь хезмәтләр күп, материал табу, аларны саннарга әйләндереп, инфографика эшләү уңышлы булды. Ләкин Габдулла Тукай, Муса Җәлилнең портретларын ясау максатыннан, ясалма интеллект өчен сыйфатлы фотоматериал табу проблема тудырды.

Туфан Миңнуллин, Фәнис Яруллин һәм Роберт Миңнуллинның тормыш юлы һәм иҗаты исә тирәнтен өйрәнелгән дип булмый. Бу

язучылар турында фәнни хезмәтләр аз. Санап кителгән язучылар XXI гасырда яшәгән, ләкин аларның тормышы һәм иҗаты турында мәгълүмат базасы көчле түгел.

Инфографика, кабул итү җиңелрәк булсын өчен, минималистик дизайн, төс кодировкасы һәм пиктограммалар кулланып, заманча стильдә эшләнелде. Һәр авторга аерым төс кулланылды һәм ул яшәгән чор, аның иҗаты белән бәйле символик образ тәкъдим ителде. Мәсәлән, Габдулла Тукай – каләм, Муса Җәлил – карандаш, Фәнис Яруллин – язу машинасы, Туфан Миңнуллин – авторучка, Роберт Миңнуллин – ноутбук.

«Татар язучылары һәм шагыйрьләре саннарда» инфографикасы татар язучыларының тормыш юлы һәм иҗатына кызыксыну булдыру, аларның дәрәҗәсен күтәрү һәм татар әдәбиятын өйрәнүгә омтылыш булдыру максатыннан эшләнде. Димәк, уку материалын инфографика ярдәмендә визуальләштерү берничә педагогик бурычны хәл итәргә мөмкинлек бирә: әдәбият буенча белемнәр формалаштырыла, тәнкыйди һәм визуаль фикерләү үстерелә, уку һәм танып белү эшчәнлеге активлаштырыла. Бу проектны дәресләрдә куллану катлаулы һәм күләмле материалны үзләштерергә ярдәм итәр дип ышанабыз.

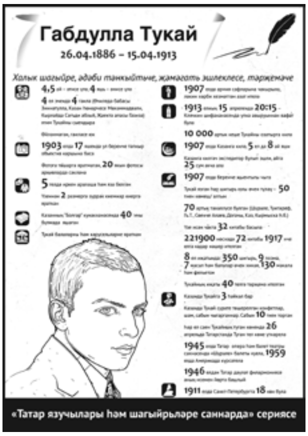

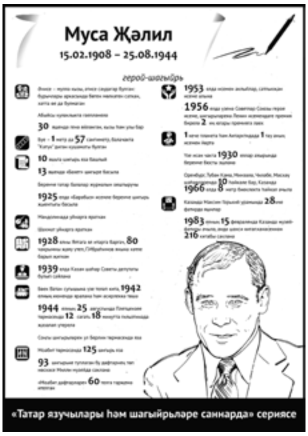

Әдәбият

1. *Григорьева Н.В.* Инфографика как способ визуализации учебной информации // Алгоритмы высшей школы. 2019. № 3. С. 151–156.

2. *Мухарлямова Г.Н., Абдуллина Д.М.* Родная (татарская) литература: Туган телдәге әдәбият. 5 класс: учебник для общеобразовательных организаций основного общего образования (для обучающихся, владеющих родным (татарским) языком). Казань: Изд-во АН РТ, 2024. 175 с.

3. Муса Җәлил – документларда / [төз. Р. Исламов]. Казан: Җыен, 2021. 823 б.

4. Татар әдәбияты тарихы: сигез томда / [төз. Р.Ф. Рахмани]. Казан: Фолиант, 2017. 5 т. 826 б.

5. Федеральные государственные образовательные стандарты. URL: https://fgos.ru (мөрәҗәгать итү көне:).

6. *Фридерих М.* Габдулла Тукай как объект идеологической борьбы. Казань: Татар. кн. изд-во, 2011. 343 с.

Мәкалә Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты 16.07.2024 ел № 565 Карары нигезендә Татарстан Республикасы Фәннәр академиясе ярдәмендә әзерләнде.

Статья подготовлена при поддержке Академии наук РТ по Постановлению КМ РТ № 565 от 16.07.2024.

Һадиева Гөлнара Васил кызы,
Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институтының татар теле һәм әдәбияты кафедрасы өлкән укытучысы

Хадиева Гульнара Василовна,
старший преподаватель кафедры татарского языка и литературы Института развития образования РТ

gulnarahgv@mail.ru